

Művész-érdekvédelmi és kulturális helyzetkép az Európai Unióból

„Az eredmények ellenére is le kell számolnunk néhány illúzióval!”

Bár a szakszervezeti munka terén mindig csak a gondokról, az újabb és újabb elérendő célokról, feladatokról van szó, az áprilisban, Tallinban rendezett konferencián kiderült, a magyarországi érdekvédelem – még az uniós országok tekintetében is – a legjobbak közé tartozik. Nem csoda hát, hogy küldöttségünket kiemelt figyelem vette körül, sőt két nagyon fontos határozatot a magyar delegáció kezdeményezésére fogadtak el. Az éjszaki városban rendezett tanácskozás címe: „Társadalmi párbeszéd az élő előadó-művészetben – a kibővített Európai Unió tükrében” volt, s a konferenciáról a levezető elnökként, előadóként és riportorként is résztvevő dr. Gyimesi László, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének főtársa valamint Kovács Géza, a Szimfonikus Zenekarok Szövetségének társelnöke beszélt.

Beszámolójukból azonban a pozitív hírek és helyzetértékelés mellett az is kiderül, ideje, hogy leszámoljunk néhány, az Európai Unióval kapcsolatos illúziókkal.

– Az Európai Bizottság, az Előadóművészeti Munkáltatók Szövetségeinek Európai Ligája, azaz a PEARLE és a Zeneszerek Nemzetközi Szövetsége, a FIM (Federation International Musicians’) szervezete, továbbá a színművészeket, táncosokat, filmeseket és technikai dolgozókat képviselő szakszervezeti világ-szervezetek, továbbá közel húsz ország – az Unió tagjai, új tagjai és csatlakozásra váró országok szakszervezeteinek és munkaadói szervezeteinek képviselői vettek részt ezen a tanácskozáson, melynek az volt a célja, hogy a tíz új, leendő uniós országban feltérképezze a társadalmi párbeszéd helyzetét, amely egyrészt a munkabéke záloga, másrészt pedig annak a biztosítéka, hogy az előadó-művészet szektora a csatlakozást követően sem rendül meg – meséli **Kovács Géza**. – A konferencia szervezői minél jobban bátorítani kívánták ennek a párbeszédnek a kialakulását. Igazi párbeszéd azonban csak akkor születhet, ha ebben az egyeztetésben a munkaadók és a munkavállalók képviselői vesznek részt, a kormányzati oldal csupán segítőt, szervezője a folyamatnak. A gondok pedig éppen itt kezdődnek, hiszen a csatlakozók jelentős részénél nem alakultak ki olyan jól szervezett, munkáltatói szervezetek, mint amilyenekkel a szakszer-

vezetek (társadalmi, történelmi okok miatt) rendelkeznek. A rendszerváltást követően ugyanis szinte sehol sem sikerült tisztázni azt az alapkérdést, hogyha valaki állami alkalmazott, akkor hogyan tud érdekvédelmi kérdésekről – amelyekben többé-kevésbé nincs kompetenciája – egyeztetni. Hiába tárgyal ugyanis például a bérekről a szakszervezettel egy önkormányzati zenekar vezetője, amikor az együttes támogatásáról igazából nem ő, hanem a fenntartó dönt.

dr. Gyimesi László – A háromoldalú egyeztetési forma működik hol jobban, hol rosszabbul nálunk is a rendszerváltás óta. Sajnos, a valódi döntések még mindig túl magas szinten történnek, s nem pedig ott, ahol tudják, hogyan kellene intézkedni. Túlcentralizált a rendszer. De még így is Magyarország van az egyik legjobb helyzetben a csatlakozó országok közül, hiszen a munkáltatói szervezkedés a többiekénél szinte még semmilyen módon nem realizálódott.

– *Pedig az Európai Unión belül nagyon hangsúlyos terület a társadalmi párbeszéd. A Gazdasági és Szociális Bizottság az EU két tanácsadó bizottságának egyike, s ez a testület számos gazdasági és szociális érdekvédelmi szervezetet képvisel.*

lőiből áll, amelyek három csoportra oszlanak: a munkaadók, a munkavállalók és az egyéb érdekvédelmi szervezetek csoportjára.

K. G.: – Még mi is meglepődtünk azon, hogy az Európai Unión belül mennyire fontos terület ez. A konferencián részt vett az Európai Bizottság jelentős szakmabeli képviselője, s felvázolta előttünk azt a mátrixot, amely a társadalmi párbeszéd egyes csoportjait kezeli. S bár a művészek a többi munkavállalói csoporthoz képest kis létszámot képviselnek, a rendszerben mégis teljesen egyenrangúak. Míg más hivatásoknál tízmillió fölötti létszámról van szó, a művészek – az egész unióban összesen – 2-3 százalékos tábort jelentenek. A tallini konferencián, egy előzetes tanulmány segítségével próbáltunk átfogó képet alkotni arról, hogy az egyes országokban mi és hogyan működik. A magyar küldöttséget kiemelt figyelem vette körül, s nemcsak azért, mert több szakemberünk volt jelen a tanácskozáson, hanem azért is, mert kivettük a részünket az érdemi munkából. Gyimesi Lászlóval mind a ketten dolgoztunk az előkészítő bizottságban, ő emellett levezető elnöki szerepkört is ellátott, jómagam pedig előadóként is szerepeltem, s delegációnkból voltak többen,

akik a riportéri csoportok munkájában is tevékenykedtek.

Dr. Gy. L.: – Visszatérve a társadalmi párbeszédre, ez nálunk még valóban nem sokat jelent, miközben uniós szinten mindez erőteljes jogi kötelezettség, amely folyamatos és kötelező jogi szabályozáson alapul. Magyarországon hosszú éveken át ráadásul ezt a kérdés nemcsak a mi szűk területünkön, de mindenütt igyekeztek elbogatellizálni, ezáltal a tényleges döntési pontokon rendkívül kevés jogosítványt engedtek át. A művészeti területek tekintetében az elmúlt 15 évben „sikerült” elérni azt, hogy mindenki kizárólag csak az államot tekinti az ügyek egyetlen lehetséges megoldójának. Ebben a rendszerben az európai uniós működésnek egyáltalán nincsenek meg a feltételei, így elég nagy lemaradásban vagyunk, ami jelentős veszélyeket rejt magában a folytatást illetően. Az viszont, hogy az élő művészeteket folytatók csoportja önálló bizottságként került be az uniós mátrix rendszerbe, óriási eredmény, hiszen így lényegesen nagyon figyelmet kap, s ebből a későbbiekben mi is tudunk majd profitálni.

– *A helyzetet azonban nehezíti az, hogy az EU-nak egy olyan területéről van szó, ahol az uniós források, alapok a legnehezebben hozzáférhetőek, hiszen a kultúrával kapcsolatos kérdések, döntések tagállami hatáskörbe tartoznak.*

Dr. Gy. L.: Ez azért nem igaz teljesen, hiszen a Kultúra 2000-es program segítségével különböző művészeti projektekhez lehet támogatást igényelni, az audiovizuális területeken pedig elég határozott EU-s szabályozás létezik. S bár a kulturális, művészeti terület valóban tagállami hatáskörbe tartozik, azért itt is érvényesek az uniós verseny- és munkajogi megkötései. Abban természetesen mindegyik ország maga dönt, hogy milyen és hány kulturális intézményt hoz létre, de arra már akad például előírás, hogy hogyan kell védeni a kulturális, nemzeti örökséget. Az általános alapelvek közé tartozik a művészeti élet szabadságának a támogatása. S hogy ezen a területen is lehet eredményesen lobbyzni uniós szinten, azt jól példázza az is, hogy három szakszervezet, amelybe a zenészek, színpészek, az audiovizuális sajtó munkatársai és az egyéb, műszaki, technikai terü-

leten dolgozók tartoznak, összefogott, és létrehozott egy EU-s ügynökséget, brüsszeli irodával (egyébként ebben a szervezetben mi, magyarok is benne vagyunk). Az ügynökség feladata az volt – s láthatóan jól is teljesítette –, hogy pozícióba hozza ezeket a munkavállalókat képviselő szervezeteket és általuk természetesen a képviseltek is.

K. G.: A csatlakozást követően ostobaság lenne közömbösnek maradni ezekkel az általános gondokkal szemben, vagy kimaradni a jogalkotásból, a különböző megállapodásokból. Itt van például a kettős adórendszer problémája, hiszen kérdés, hogyha a művész európai tagállamokban lép fel, akkor hol és hogyan kell a fellépti díja után adózni. De ide tartozik a szabad munkavállalás kérdése is. Nyilvánvalóan mindenki félti a saját, nemzeti munkaerőpiacát, mégis meg kell találni a mindenki számára elfogadható megoldást. Nagyon lényeges a munkavédelem, egészségügyi kezelések kérdése is. Most éppen egy holland csellista halláskárosodásának ügyéről döntenek uniós szinten, s az erről a perről születő ítélet fenekestül forgathatja fel az összes európai, hivatásos zenekar életét. Mindezt nem lehet figyelmen kívül hagyni! Szerencsére, a csatlakozás folyamatába mind a szakszervezet, mind a zenekari szövetség idejekorán bekapcsolódott. Így képviselni tudtuk, s képviseljük most is a magyar érdekeket, s a különböző lobby-tevékenységekben is eredményeket mutathatunk fel. Nem véletlen az sem, hogy a FIM-ben Gyimesi László már jó ideje végrehajtó bizottsági tag, akárcsak én a PEARLE-ben. Ezekkel a megbízásokkal az eddig a nemzetközi szervezetekben végzett munkánkat honorálták.

– *S valószínűleg azt a tevékenységet is elismerték ezzel, amelyet Magyarországon folytattak, folytatnak...*

Dr. Gy. L.: Hazánk – szemben a többi, egykori szocialista országgal – sajátos átmenetet mutathat fel művészeti területen. Az érdekképviseleti szervek egészen jól együtt tudtak és tudnak működni a mindenkori kormányzattal, az ország vezetése ugyanis az elmúlt tizenöt év során mindig nyitottan fogadta véleményüket, s több, kimondottan művészetbarát időszakot is fel tudunk sorolni

az utóbbi esztendőkből. Más ország esetében ez nem feltétlenül jellemző. Nálunk a rendszerváltás óta nem szűntek meg intézmények, művészeti szervezetek, hanem gyarapodott a számuk. Ez mindenképp jelentős fejlődés, még akkor is, ha általában csak a gondokról, a hiányokról beszélünk. Persze, nem minden állam esetében lehet elvégezni az összehasonlítást, számos újonnan alakult ország esetében nincsenek korábbi adatok.

Nálunk a művészeti, kulturális intézmények viszonylag stabil jogi és gazdasági környezetben, kiszámítható feltételek között dolgozhatnak. A többi ország esetében gyakran éppen ez a kiszámíthatóság hiányzik, mert az eddig eltelt évek alatt több esetben is piaci alapú privatizációt hajtottak végre. Mi Magyarországon mindenek fölött a munkahelyek megőrzését tartjuk szem előtt, s eddig ezt egészen pozitív eredménnyel tettük. Abban, hogy a szakszervezeti munkát, szervezettséget tekintve jobb a pozíciónk, mint a többi új tagé, és ezáltal jobb az érdekérvényesítő képességünk is, az ebbe fektetett nagyon sok munkának, a munkahelyi szakszervezeti tisztségviselők kitartásának, bátorságának is köszönhetjük.

– *A nemzetközi elismertség pedig abban is megnyilvánul, hogy két új, jelentős indítványt vittek sikerre a konferencián.*

Dr. Gy. L.: Az egyik a művész-státusszal, a jogállással kapcsolatos törekvés volt. Szeretnénk, ha az UNESCO művész jogállásáról szóló 1980-ban elfogadott ajánlását, a nemzeti jogalkotás szintjére is alkalmazható adaptálását mindenütt elfogadnák. A tallini konferencián is bebizonyosodott, hogy a művész jogállásáról szóló szabályozás hiánya gyakorlatilag minden országban gondot okoz. S ez a jogi szabályozatlanság és bizonytalanság nemcsak a művészeknek, hanem munkaadóknak sem jó. Ezért a művész-státusról szóló elképzelésünk elfogadtatása nem volt különösebben nehéz. A másik ügy, amelyben a konferencia egyhangú támogatását sikerült elnyernünk ennél lényegesen bonyolultabb volt. A lényeg: az Európai Bizottság és Franciaország között komoly jogi vita alakult ki. Az EU a versenyjog megsértése miatt szándékolja elmarasztalni Fran-

ciaország munkajogi szabályozását, és egyidejűleg a szabályozás megváltoztatására kötelezni. A művészekre is vonatkozik az a munkajogi szabályozás, mely szerint mindenki munkavállalónak minősül, tekintet nélkül arra, hogy minek nevezi magát, ha foglalkoztatásának feltételei megfelelnek a francia munkajogi feltételeknek. A Bizottságnál kezdeményezett panaszt arra irányult, hogy így – a munkajogi korlátok miatt – sérülhet a versenyjog biztosította esélyegyenlőség és egyben vállalkozás szabadsága is. Azonban a vállalkozások, így a művészek vagy más munkavállalók, akik vállalkozóként jelennek meg a munkaerőpiacon, teljesen kiüríthetik a sok évtizedes küzdelmek által elért, a munkajog biztosította garanciák, jogok és juttatások rendszerét, hiszen a foglalkoztatók örömmel fogadnák az ilyen vállalkozókat az EU bármely országából. Emiatt érthetően igen éles vita alakult ki, és folyik jelenleg is, s erről a franciák a konferencia előtt egy rendkívüli tanácskozást szerveztek, de a megbeszélést követően nem történt semmi. Ezért aztán a plenáris ülésen a magyar képviselők javasolták, hogy a konferencia foglaljon állást ebben az ügyben. Kovács Géza segített a munkaadói oldal meggyőzésében, így sikerült konszenzusra jutnunk, s minderről zárónyilatkozat született, amelyben a nemzetközi diplomácia nyelvén hívta fel az uniót az ügy méltányos megoldására, és aggályos voltára. Mindezért a francia kollegáink igen hálásak voltak, hiszen javaslatunk, illetve az azzal kapcsolatos lobbyszócsánk hozott olyan eredményt, amelyet ők fel tudnak használni az ezzel kapcsolatos további küzdelmükben.

K. G.: Az is nagy eredmény, hogy bár sokan szerették volna a tanácskozásról szóló, zárónyilatkozatba beilleszteni azt a hét éves munkavállalói korlátozást, amelyet az európai szakszervezetek javasoltak, végül sikerült elérnünk, hogy ez a rész kimaradjon a végleges szövegből. A korábbi tagok közül többen – főleg a németek – tartanak attól, hogy Kelet-Európából ugrásra kész, muzsikusként indulnak a csatlakozást követően nyugatra, hogy elfoglalják a munkában tisztességgel megőszült zenészeik helyét.

Dr. Gy. L.: Ez a probléma azon a két-napos tanácskozáson is felmerült, amelyet a tallini konferenciát követően hív-

tak össze, a német és a francia zenész szakszervezet kezdeményezésére. Az eszmecsere során egyébként az is ki-világított, hogy a magyarországi állapotok elsősorban nyugati országokéval vethetőek össze – ide nem értve a fizetéseket –, s az is hamar kiderült, hogy számos, az uniót illető illúzióval le kell számolnunk. A gazdasági élet gondjai egyre erősebben megjelennek a kultúra, és a művészet finanszírozásban is...

– Valóban elég sok a figyelmeztető jel, elég, ha az ember a tavalyi franciaországi művészeti sztrájkokra gondol, amelyek miatt számos fesztivál elmaradt, vagy arra a tervre, amely egyetlen intézménnyé vonta volna össze a három berlini operaházat...

K. G.: Ha az uniós állapotokat emlegetjük, mindig csak azokra a kiemelkedő helyzetű tagállamokra gondolunk, amelyek számunkra is követendőek, pedig több országban olyan állapotokat találunk, amely inkább ellenpéldául szolgálnak, ilyen például az olaszországi muzsikuskusok helyzete. A kölni szimfonikus zenekarnál kitört botrány pedig, mely szerint a hegedűsök több pénzt akartak, mint a többiek, azzal az indoklással, hogy ők több hangot játszanak, rengeteget ártott a zenekari ügyeknek, lejáratott minket a döntéshozók előtt. Az olcsó, provinciális hőbörgések már uniós szinten okozhatnak károkat.

Gy. L.: Sehol sem ideális a helyzet. Svédországban nemrég szűnt meg három hivatalos zenekar pénzügyi okok miatt. A központi költségvetés egyszerűen nem tudta tovább finanszírozni őket. Nem szabad azt hinnünk, most már az Európai Unió tagjaként az csupán az egyetlen dolgunk, hogy igyekezzünk minél több pénzt kiszedni az államból...

K. G.: A zenész szakma számára példa lehet a Nyugat-Berlini Szimfonikus Zenekar esete is. Az együttest úgy szűntetik meg, hogy megmentésükre 67 ezer

aláírást gyűjtöttek össze, sőt, a többi berlini zenekar tagjai írásban lemondtak a javukra tizenharmadik havi fizetésükről. Így 1,5 millió euró gyűlt össze, de mivel az együttes alapműködésre 2,5 millió euróra lenne szükség, így ez a gyűjtés kevésnek bizonyult. Magyarországon a rendszerváltáskor 12 nagy szimfonikus zenekar működött, ez a szám mára már 3-mal nőtt. A helyzet kiegyensúlyozott, s persze akadnak súlyos gondok, de a megszüntetés veszélye jelenleg senkit sem fenyeget. Reálértékben lényegesen emelkedett a finanszírozás, a nemzeti alapintézmények fejlesztése több mint tízszeresére nőtt. Magyarországon eddig még nem volt sztrájk, tömeges elbocsátás. Egyetlen kormányban sincs vita arról, hogy a zenei életünk az egyik legnagyobb kulturális értékünk.

Gy. L.: Az eddigi összes magyar kormányzatról elmondható, hogy szerette, szereti, és magáénak vallja az élő művészeti intézményrendszert. Igyekszik fejleszteni és életben tartani. Persze, mindez nem elég... A fizetések, honoráriumok valóban elmaradnak a nyugati szinttől, de ez az ország teljesítőképességéből adódik, amely egyelőre alapvetően meghatározza a költségvetés által elosztható eszközöket, és a zenekari élet egyelőre döntően a közpénzekből származó támogatástól függ. Ennek ellenére nem szabad alábecsülni az eddig elért vívmányokat, hiszen nem véletlenül emlegetik Magyarországot példaként... De az eredmények mellett azzal is tisztában kell lennünk, hogy ma már az uniós valóság sem az a paradicsomi állapot, mint ami korábban volt, vagy aminek látszott...

R. Zs.